

MİSYONERLİK VE TÜRKİYE

Prof. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK

Misyonerlik günümüze kadar yedi aşama geçirmiştir. Bu yedi aşama şöyle yedi dönemi teşkil etmektedir:

- 1) 33-100 arası, Havariler dönemidir.
- 2) 100-800 arası, kiliselerin kurulma dönemidir.
- 3) 800-1500 arası, Ortaçağ dönemidir.
- 4) 1500-1650 arası, reformasyon dönemidir.
- 5) 1650-1793 arası, reformasyon sonrası dönemidir.
- 6) 1793-1965 arası olan dönem, modern dönemdir.
- 7) 1965'den sonraki dönem de diyaloglar dönemidir.

Arkadaşlarımız misyonerliğin tarihi gelişimine ve misyonerlikte mekteplerin yerine temas ettiler. Ben, aslında şöyle bir giriş yapmak istiyorum, yani misyonerlik yapılırken neye veya misyonerler hangi gayeye hizmet ediyorlar ona kısaca temas etmek istiyorum. Bunlardan biri açık; hıristiyanlığı yaymak dolaylı yoldan. Mektepler, hastaneler, kütüphaneler yoluyla, o milletlerin kültürüne, hayatlarına nüfuz edebilmek. Bunlar içerisinde okulların yeri vardı, arkadaşımız size bahsetti, Mehmet Aydın bey misyonerliğin genel tarihini sundu. Şimdi bu genel tarih içerisinde dün de, bugün de niçin Türkiye, diye ben konuyu başlatmak istiyorum. Hemen şunu da söyleyeyim, Mehmet Bey

kiliseler-mezhepler arasında bir çekişme var, dedi Ancak 1965'den sonra, II. Vatikan Konsili'nden sonra, o çekişme bir noktada protestan, katolik, ortodoks çekişmesi, bir ülkeyi hristiyanlaştırmak ve en azından o ülkenin kendi inançlarından, kültürlerinden kopma noktasında işbirliği ettiklerini söylemek istiyorum. Gayelerini şöyle iki madde altında topladıktan sonra konuya geçelim: 1) Bir ülkeyi hristiyanlaştırmak, Hıristiyanlığı yaymak, hıristiyanlar arasındaki bölünmeyi durdurmak, 2) İslâmî yayılmayı durdurmak. Müslümanları acaba hıristiyan yapabilir miyiz, yapmazsak ne yaparız? Hıristiyan yapamazsak, benim kendi tespit edebildiğim, ulaştığım netice, hiç olmazsa, kendi dininden de, kültüründen de kopuk, köksüz bir nesil yapabilmek. Ben, hemen, Amerika'nın misyonerlerinin 1880 tarihli raporlarının ilk başladığı cümleyle girmek istiyorum: "Misyoner faaliyetleri açısından Türkiye, Asya'nın anahtarıdır". Yani Asya'ya açılmak için Türkiye anahtardır. Bu anahtar olmadı, Anadolu başta gelmektedir. Niçin Anadolu? Çünkü Anadolu, hem Türk dünyası için hem İslâm dünyası için hem de bütün dünya için önemlidir. İslâm dünyası için de, hıristiyan dünyası için de önemli. Hıristiyan dünyası için önemli; çünkü bugün, Hıristiyanlığın mimarı Pavlus, hıristiyanlığı yayabilmek için, Anadolu'nun çeşitli vilayetlerine ayak basmıştır, gezmiştir, bu bir. İki; İstanbul da önemlidir, çünkü İstanbul olmasaydı bugün hıristiyanlık da olmayacaktı. Niçin olmayacaktı? Konstantin, o güne kadar zulme uğrayan, katekomplarda hıristiyanlığı gizli gizli yaşayan insanların, serbestçe hıristiyan olduklarını söylemelerine müsaade etmiştir. Böylece, hıristiyanlığı

serbestçe söylemelerine müsaade edince, putperest Roma, Konstantin'e karşı başkaldırdığı zaman o, İstanbul'a gelip yerleşmiş ve hıristiyanların hepsi 313 Milan fermanıyla serbestçe ibadet etmeye başlamış ve böylece ilk defa hıristiyanlar rahat bir nefes almıştır. Bu rahat nefesten sonra tartışmalar başlıyor, konsiller toplanıyor. O tartışmaların, konsillerin yapıldığı yer de, İstanbul'dur, Kadıköy'dür, Efes'tir, İzmit'tir. Hıristiyanlığın şahsiyet bulmasında İstanbul'un yeri önemli. Yine İstanbul'un ilk görkemli mabedi, hıristiyan dünyası için çok önemli olan Ayasofya'da orada bina ediliyor ve hatta İmparator Justinyanus'un, Hz. Süleyman mabediyle mukayese ederek, "Seni de geçtik ey Süleyman" diye övündüğü Ayasofya da oradadır. Ne oldu? Birbirimizi aldatmamıza veya kandırmamıza lüzum yok, hıristiyan dünyası için Türkiye, hıristiyanlığın geleceği açısından önemlidir. Tabii bu önemli yerleri, hatta son yapılan araştırmalar doğrultusunda Hz. Meryem'in mezarının Efes'te olmadığını ortaya koyan Günay Tümer bey, kendi doçentlik tezinde bunu ispatlamıştır. Bununla beraber, Hıristiyan dünyasınca önemli sayılan yerler de Türklerin hâkimiyetinde olduğu için, "Haçlı Seferleri"yle bunu gündeme getirirler, Kudüs için. Daha sonra hıristiyanlar, İstanbul da Türklerin eline geçince, Batı'nın, hıristiyan Batı'nın çok ciddi olarak düşünmeye başladığını ve Türkleri Anadolu'dan yeniden geldikleri yere göndermenin yollarını aradıklarını görüyoruz. Bana göre bu yollardan biri olan misyonerlik, ilk dönemden sonra başlıyor, Hz. İsa'dan sonra başlıyor. Ancak çağlara göre, zamanlara göre metot değiştirerek, taktik değiştirerek, devam edip gidiyor. Bunu söylerken, tabii bunu

düşünmeyen, bu düşüncede olmayan hıristiyanların da bulunduğunu belirtmek gerekir. Biz onun için, katolik olsun, ortodoks olsun, protestan olsun bu idealler peşinde koşan ve misyonerliği araç olarak kullanan -hıristiyanlığı yaymak için- grupların varlığını özellikle de belirtmek istiyoruz. Şimdi bugün, bir Türk dünyası var. Bunun arkasında da bir İslâm dünyası var. Bana göre Türkiye olmadan Türk dünyası olamaz. Türkiye olmadan İslâm dünyasının olması da düşünülmez.

Bunun için yapılan faaliyetlerde açık veya gizli, Türksüz bir İslâm dünyası, Türkiye'siz bir İslâm dünyası ve İslâmsız bir Türkiye veya Türk dünyası oluşturma gayretleri görülüyor. Şimdi oradan hemen şuraya geliyorum, 1915'lerden niçin Osmanlı'nın bölünmesini istiyorlar? Niçin başkaları bizimle bu kadar meşgul oluyor? 1950'lerde Başbakanlık yapmış Şemsettin Günaltay Bey'in birkaç tespitiyle devam edelim. "Avrupa memleketleri memleketimizle niçin bu kadar alâkadar görünüyor?" başlığı altında Batı'nın bize karşı niyetini, tutumunu şöyle özetliyor: "Bugün ağır ve boğucu sikleti altında ezildiğimiz son hadiseler, bize Avrupa medeniyetinin ne demek olduğunu, asırlardan beri hilâle karşı kin, nefret ve intikam fikirleriyle terbiye edilmiş olan Avrupalıların maneviyatı hakikiyesinin neden ibaret bulunduğunu pek acı hakikatlerle gösterdi". Daha sonra Avrupa ülkelerinin menfaatlerini düşündüğünü, bir müslümanın bir hıristiyan kadar hakka sahip olmasına rıza göstermediklerini, göstermelerinin de mümkün olmadığını belirtiyor ve Avrupa'yı şöyle tarif ediyor: "Avrupa'dan medeniyet, insanîyet namına bir hayır beklemek,

Avrupa'yı tanımamaktır, daha açıkçası budalalıktır". "Bütün Avrupa niçin bizim parçalanmamızı istiyor?" başlığı altında Günaltay, sebepleri açıklıyor. Bunun sebebini, hıristiyanlığın İslâm'a, hıristiyanların müslümanlara bakışında görüyor. Kendi aralarında hıristiyanlığa lakayd kalan Batılıların bile, İslâm'la hıristiyanlık karşı karşıya geldiğinde, şiddetli hıristiyan kesildiklerini, asırlardan beri müslümanlara karşı beslenen kin ve intikam "lavları" fırlatmaya başladığını belirtiyor. Bunda papazların müslümanlar aleyhine uydurdukları hurafelerin ve bu hurafelerin yayılmasının etkili olduğunu ortaya koyuyor. Devamlı hıristiyan dünyasını Türkler aleyhine, müslümanlar aleyhine doldurduklarını, İslâm karşısında, o zaman, o dönemde, Hıristiyanlığı yaymak için Fransa, İngiltere, Amerika'nın 5,5 milyon İngiliz Lirası harcadıklarını belirtiyor. 1915'lerde İsviçre'de tahsil yaparken, bir konferansa gittiğini ve "Makedonya'da Türk Mezalimi" konulu konferansta, konuşmacının aynen şöyle dediğini kaydediyor: "Yeryüzünde hilâl kalkmadıkça, salib'in saye-i şefkatkârı bütün cihanı saadeti altına almadıkça, insanlık mesut olamaz. Hıristiyanlık kemâl-i şa'saasıyla Arabistan'ın barbar dinini ortadan kaldırmalı ve Türkler Altay dağlarının gerisine sürül-melidir". Yani Türklerin geldikleri yere gitmedikçe, hıristiyanların rahat etmelerinin mümkün olmadığını ifade ediyor. Günaltay'ın hayrete düştüğü taraf, konferansı dinleyenlerin büyük çoğunluğunun bilim adamı olması ve bu konuşmayı şiddetle alkışlamasıdır. Fransa'da da yine Edebiyat Fakültesi müdürünün aynı ağızla konuşma yaptığını söylüyor ve burada hıristiyanlığın, hilâli boğmadıkça, yani İslâm'ı yok etme-

dikçe, Türkleri ortadan kaldırmadıkça rahat olamayacaklarını, rahat nefes alamayacaklarını belirtiyor. Aynı şeyi İngiliz Başbakanı Gladston'un, Avam Kamarası'nda 1877'lerde bir konferansında, Bulgaristan'daki bir katliamı bahane ederek gündeme getiriyor. Halbuki bu katliamı kendileri çıkarmıştır. O, "Kur'ân yeryüzünde kaldıkça Batak Katliamı gibi katliamların son bulmayacağını" ifade ediyor. Yani Kur'ân'ın yeryüzünden kaldırılmasını teklif ediyor.

Böyle bir gaye ile yetiştirilmiş, doldurulmuş bir neslin yapmayacağı, denemeyeceği şey yoktur. Her toplum içerisinde bunlar bulunabilir, herhalde kendi dininin yüceliğini ve kurtuluşunu ancak bir insanın veya bir başka dinden insanların, kendi dinine girmeyle mümkün olacağına inanır ve o uğurda mücadele ederler. Hıristiyan Batı, cephede yenemediği Türkleri, kılıçla yayamadığı hıristiyanlığı nasıl yayacak? Bunun yollarını arıyor ve neticede, haçlı seferlerinde başarısızlığa uğrayınca, 1208'de haçlı seferleri sonucunda, "Fransızken tarikatı" kuruluyor. İslâm ülkelerine artık kılıçla değil, 'sevgi'yle yaklaşmak gerektiği savunuluyor. Raymond de Lulle "Türkleri kılıçla yenmek mümkün değil; o halde İslâm felsefesini, Arapça'yı öğrenerek, onların arasına girerek, bu İslâmî gelişmeyi, Türklerle olan bu gelişmeyi durdurmak zorundayız" diyor ve bunu da yeni bir anlayışla, yani bugüne kadar olan misyonerliği farklı bir noktaya getirmek için söylüyor. Fransa Paris Katolik Enstitüsü profesörlerinden J. Danielou, katolikler tarafından çıkarılan dört ciltlik bir kitabın giriş makalesinde, misyonerliği şöyle üç aşamalı olarak ele alıyor: 1) Misyonerliğin birinci amacı hıristiyanlığı yaymak, yani

yeryüzünde Hz. İsa'ya imanı gerçekleştirmek 2) O ülkede kiliseler dikmeden veya diktikten sonra kiliseleri yaşatacak elemanlar bulmak. Bunun için o ülkenin aydınlarının eserlerine ve kültürüne hıristiyanlık unsurlarını sokmak, 3) Hıristiyanlıkla, gelişmiş olan Batı medeniyetini aynı göstermek, yani Batı gelişmişse, teknik bakımdan ilerlemişse, bunu hıristiyanlığın bir zaferi olarak işlemek. Kültür unsurunun içine nasıl gireceksiniz? Bunun için de, o ülkenin aydınlarının, yazarlarının, yetişmiş kimselerinin eserleri arasına sokulmak. Bu kalıcı olur, bir yere kiliseyi dikmek kalıcı değildir. Kiliseyi dikeceksin kilise olacak ama kilisenin olması kalıcı değildir. Orada kalıcı olan, hıristiyanlığın o toplumun kültürü içerisine nüfus etmesidir. Bu nüfuz etmenin yolu da anlatılıyor, değişik şekillerde anlatılıyor ve neticede nerede bir insan varsa "Batı Medeniyeti"nin o insanı kucaklayacağını ve hıristiyanın, bulunduğu yeri hıristiyanlaştıracığı. Batı'nın etki alanı sayılabileceği gündeme getiriliyor. Yine Rahip Samuel Zwemer şöyle diyor; "Müslümanları vaftiz etmek için boş yere çabalayıp durmayalım. Başka yollar, başka çareler deneyelim. İslâm memleketlerinde girişeceğiniz faaliyetlerde onlara, önce hıristiyan âdetlerini, hıristiyan bayramlarını, hıristiyan kültürünü, hıristiyan ahlâkını aşılalım". Bunlar işte her yerde bir takım metodlarla hıristiyan oluşturmaya gayret sarfederler. Yani o ülkenin insanları arasında, Hıristiyan kültürüne hizmet edecek insanlar bulmaya çalışırlar. 1956'dan sonra çok şey değişti. Bu 1956'dan sonra değişen II. Vatikan Konsili, 1962-65 arasında olan Vatikan Konsilidir, Vatikan Konsilinde yeni bir boyut kazandı. Ancak o boyuta girmeden önce, yine,

1948'den Sebilurreşad Mecmuasında Ö. Rıza Doğrul'un, "Misyonerliğin Yeni Şekli" diye bir makalesi var. Bu makale, Ahmet Emin Yalman'ın Vatan Gazetesi'nde Kanadalı bir müsteşriktan bahseden ve onu İslâm gösteren makalesine cevaptır. Doğrul, M. E. Yalman'ın makalesinde konu edindiği Kanadalı M. Smith'in, üniversitesi hesabına, İslâm alemindeki yeni dinî cereyanları tetkik etmekle görevli maskeli bir misyoner olduğunu belirtiyor. Doğrul, makalesinde Mr. Smith ile ilgili olarak şöyle diyor: "*Gerek bu zatın hal tercümesinden, gerek yaptığı geniş seyahatlerden ve incelemelerden onun halis muhlis misyoner olduğu gayet aşikârdır. Fakat nedense misyonerler son zamanlarda bu isim ve unvanla anılmaktan hoşlanmadıkları için, daha fazla kendilerine ilim adamı süsü vermeyi tercih ediyor ve dinî ilimler üzerinde ihtisas sahibi olarak anılmayı kendi işlerine daha elverişli görüyorlar...*" Fakat bu misyonerlerin en az muvaffak oldukları yerler, daha doğrusu hiç muvaffak olamadıkları yerler, İslâm ülkeleridir dedikten sonra, o dönemde "misyoner" kelimesinin İslâm düşmanı manasına alınışının ve bunların bu unvanla müslümanların karşısına çıkamayacak hale geldiklerini, bunun neticesi olarak misyonerler, unvanı değiştirmek ve kendilerine bambaşka bir çeki düzen vermek lüzumunu hissettiklerini ve artık daha mühim konularda, yıkmaya uğraştıkları dinin sağlamlığını anladıklarını ve ona karşı tâbiye değiştirmek icap ettiğine akıl erdirdiklerini belirtiyor ve şu neticeye ulaşıyor: "*Bunun neticesi olarak bunlar, misyoner olmak iddialarını bırakmışlar ve din ilimlerinde ihtisas sahibi birer ilim adamı sıfatıyla ortaya çıkmayı tercih etmişlerdir. Çünkü bu*

sıfatla ortaya çıkmak sayesinde, konuşacak adam buluyor ve istedikleri telkinatı yapıyorlar". Burada bu şarkiyat, Doğu ilimlerinde uzmanlaşmış insanların da aynı gayeye yönelik faaliyetler içerisinde bulunduğunu, son yapılan araştırmalarda bunları ortaya koyduğunu, misyonerlerin bu unvanlar altında çalıştığı, A.B.D. bilim adamlarınca hıristiyanlaştırma kampanyasının yapıldığı belgeleri gazetelerde de yayımlanıyor. Yine gazetenin birinde, hıristiyanlaşmak isteyenlerin arkasında Amerikalı bilim adamları var, okumuyorum, sadece başlıklarını geçiyorum. Bunlar gazetelere yansıyan haberler. Ankara'da görevli Amerikalı bir bilim adamının, taksi durağından hıristiyan misyonerlerinin broşürlerini dağıtırken, oradaki cemaat tarafından kovalandığı bana ulaştırıldı. Roma Katolik Kilisesi Garzoni'ye 1787'de, Kürt dili grameri ve sözlüğü hazırlatmış, bastırmıştır. 1879'da Kürtçe-Fransızca sözlük hazırlanmıştır. Yine Papa'nın hıristiyanlığı tehlikede gördüğünü, misyonerlerden müslümanları hıristiyanlaştırmalarını, bunu yapamazlarsa dinsizleştirmelerini istiyor, haberi çıktı. Bundan, Papa bütün yeryüzünün hıristiyanlaştırılmasını istiyor yolunda gazetelere intikal eden yorumlar oldu. Şimdi böyle olunca ben tekrar 1600'lü yıllara, 1700'lü yıllara döneceğim. Türkiye'de bugün bile bağlantı kurmak için diller vardır. Tekrar Ermeni meselesinin gündeme çıkmasının arkasında da misyonerler vardır. Türkler Anadolu'ya geldiklerinden itibaren buradaki hıristiyanlara mûsamaha göstermiştir. Gregorien Ermeniler Türklerle beraber yaşamıştır. Hiçbir olay da olmuyor. Katolik misyonerler Ermenilere ulaşıyor ve 1830'da Fransa'nın desteğiyle katolik Ermeniler, Amerika'nın

ve İngiltere'nin desteğiyle protestan misyonerleri Ermenilere ulaşıyor, Protestan Ermeni Cemaati 1843'de tanınıyor. Osmanlı İmparatorluğu'nda olaylar da bundan sonra çıkıyor. Diğer bir konu 1962-65 II. Vatikan konsilinde gündeme gelen tartışma, 1965'den sonraki *diyaloglar dönemi* dediğimiz dönem. Bu da Vatikan Konsilinde, artık müslümanlarla daha samimî ilişkiler içerisine girmek, bunu da diyalog adı altında yapmak lazım. O zaman hıristiyanlık dışı günler sekreterliği kuruluyor ve sekreteryanın bir bölümü de "İslâm" oluyor, İslâm'la ilgili bir de bölüm oluşuyor.

Bundan önce 1925'lerde "Dinler Arası Sulh Birliği" kuruluyor ve 1948'lerde komünizme karşı dünyada din cephesi adı altında bir cephe oluşuyor. Hamdullah Suphi Tanrıöven buraya katılıyor. Toplantıda alınan kararı, bu toplanmanın gayesini şöyle özetliyor: "Milletlerarası siyasete, hıristiyan dininin prensiplerini yeniden sokmaktı. İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, İsveç, Almanya, İtalya bu konferansta kuvvetle temsil edilmişlerdi. Buradan bugünkü gelişmeler ışığında diyalog nasıl anlaşılıyor? Veyahut da biz nasıl anlamalıyız? Onlar nasıl anlıyorlar? Bir Müslüman herhangi bir hıristiyanın hiçbir misyoner yönü olmasa bile, bir hıristiyan birşey söylediği zaman, müslümanlar onu hep böyle antipatiyle karşılıyorlar, bu bir misyonerdir, tabii normal bu. Hıristiyan'dır, hıristiyan hıristiyanlıktan bahsediyor, misyonerdir. Bunun sebebi de var, Haçlı Seferleri var, ondan sonraki başarısızlıklar var, başarısızlığı başarıya dönüştürme yolu olarak çeşitli metotlar, çeşitli teklifler tartışılmış ve yine Doğu'yla ilgilenen hıristiyan bilim adamı müslüman Türklere sevgiyle yaklaşmak gerektiğini ortaya

atmışlardır. Bu sevgiyle yaklaşmanın yolu ne olur?, nasıl olacak? Bu sevgiyle yaklaşma da bir metot dahilindedir. Konu aslında geriye dönüp baktığımızda Korintoslular'a I. Mektubunda Pavlos, "şeriat" altında olanlara "şeriat" altındaymış gibi, şeriat altında olduğu halde, şeriat altında olmayanlara, onlar gibi, yahudilere yahudi gibi, putpereste putperest gibi oldum, bütün bunları sizin için yaptım, İncil için yaptım. Ancak bunları ne ile yaptım, diyor, sevgiyle yaptım, sevgiyle yaklaştım. Kilise, bu yolu kendine örnek almıştır. Ancak katolik dünyası olsun, ortodoks dünyası olsun, protestan dünyası olsun, ne yaparlarsa yapsınlar, İslâm dünyasında fazla başarılı olamayacaklar. Vatikan Konsili toplanıyor burada Papa XXIII. Jean, artık biz kilisenin çemberini kırmalıyız, dış dünyaya açılmalıyız, diye bir konuşma yapıyor, bu konuşma üzerine, bir noktada II. Vatikan Konsilinin gündemi belirleniyor ve bu gündemde diğer dinler, hıristiyanlık dışı dinler ile ilgilenilmesidir.

1962-1965 yılları arasında yapılan II. Vatikan Konsilinin kararları arasında diyalog yer alıyor. Ancak bir tarafta bizden olmayan insanlara yaklaşım derken, yine kendi kitaplarından okuyacağım konsil kararlarını, öte yandan da misyonerleri göndermeyi ve onları desteklemeye devam edeceğiz, deniliyor. Bu durum da diyalogun şartları ve metodu değişmiş bir misyonerlik olduğu şeklinde görülmesine yol açmıştır. Hıristiyanlığı yayma yolu olarak görülen misyonerlik, müslüman ve diğer din mensupları arasında yeniden, bu diyalog, bir misyonerlik şüphesine yol açıyor. Bu şüpheyeye yol açılmasına sebep II. Vatikan Konsilinin kararıdır. Orada şöyle deniliyor: "*Kilise misyonerlerini*

göndermeye devam edecektir. Yeryüzünde her taraf hıristiyan olmadıkça bu görev sona ermeyecek". Yani hedef bir taraftan diyalog, diğer yandan yeryüzündeki insanlar hıristiyan oluncaya kadar göreve devam. Bir de kendi uzmanları tartışıyor, diyalog misyonerlik midir, yoksa, gerçekten bu hıristiyanların yolu mudur? Uzman bir misyoner olan E. Bethman, başarılı olmaları için misyonerlere tavsiyelerinin başında "sevgi" gelmekte ve müslümanlara "sevgi" ile yaklaşmak gerektiğini savunmaktadır. Bunun yanında o Hıristiyanlara, müslümanlarla konuşurken dikkatli olmalarını, Hz. Muhammed'den yalancı peygamber olarak bahsetmemelerini katiyyen Hz. İsa, Allah'ın oğludur dememelerini (çünkü bu fikirler müslümanlar için günahdır); siz onlara yaklaştığınız zaman, Hz. Muhammed İslâm peygamberidir deyin, bunu demekle de hiçbir şey kaybetmiş olmazsınız, tavsiyelerinde bulunuyor. Burada ben, diyalogun şüpheyle karşılaşmasının sebeplerini üç grupta topluyorum: Birincisi doğrudan doğruya, bir taraftan diyalog, bir taraftan da misyonerliğe yer verilmesi. İkincisi; dinler arası yani hıristiyanlık dışı dinler arası diyalog sekreteryasının başına gelen adamların daha önce bizzat misyonerlik yapmış insanlar olması. Üçüncüsü; kendilerinin, diyalogu misyonerliğin yeni bir şekli olarak görmeleri. Bu kısmı şöyle bir iki cümleyle özetleyeceğim: Diyalogun misyonerliğin yeni bir şekli olarak görülmesi, hıristiyan araştırmacılar ve hatta "diyalogcular" arasında tartışma konusu olmuştur. Diyalogun misyonerliğin bir şekli olarak görülmesinin erken olduğunu söyleyen W. C. Smith şöyle diyor; "Diyalog kelimesi, son yıllarda, hem Roma Katolik,

hem de Protestan Kilisesinde ön plâna çıkmıştır. Büyük hareketler (misyonerlik) hâlâ zihinlerdedir. Fakat bu düşüncenin önceki misyoner (Evangelistik) hareketinin bu transformasyonu olup olmadığını söylemek henüz erkendir". Islamo-Christiana dergisindeki bir makalesinde Taylor, bu konuyu açıkça şöyle ortaya koyuyor:

"Müslümanlar arasındaki misyonerlik çalışmaları, diyalogun önemini ortaya koymuştur. Burada sözkonusu diyalog, misyonerliğe bir alternatif değil, bizzat şartlara uygun misyonerliktir". Bu çerçevede diyalog çalışmalarına gözetmek istiyoruz. 1965'lerden sonra diyalog gündemde, 1980'den sonra Türkiye ile bir yakınlaşma var. 1987'de yine bu sekreteryanın başındaki Kardinal Arinze Türkiye'ye geliyor, İstanbul'da seminerler veriyor. Arkasından Ankara Üniversitesi ile Gregoriana Üniversitesi arasında anlaşma yapılıyor. Bundan sonra Türkiye bu anlaşma göre, öğretim üyesi mübadelesi yapıyor. Ürdün Kraliyet Akademisiyle Cenevre Chambesy Ortodoks Metropolitliği arasında 1984'lerde başlayan diyalog çalışmalarının devamı olarak 1989 Eylül'ünde İstanbul'da altıncısı yapılıyor. Bu diyalog çalışmaları gündemde iken Türkiye'nin AT'a girmesi sözkonusudur. Bu noktada Türklerin Avrupa Topluluğu'na girmesi için hıristiyan olması lazım, çünkü burası bir hıristiyan topluluğudur ve Türkler İslâm'a bağlı oldukça buraya intibak edemez gibi görüşler ortaya atılıyor. Arkasından Yunanistan'da olaylar oluyor, ben bekliyorum ki, diyalog toplantılarında taraf olan Chambesy Ortodoks Metropoliti olayları en azından kınasın; yahut "Ne yapıyorsunuz? Biz bak diyalog içerisindeyiz" gibi bir ses yok, Müslü-

man dünyasına bakıyorsun bir tavır yok. O halde, dönüp düşünüyorum; diyorum ki acaba bizim samimiyetimiz, istismar mı ediliyor? Çünkü biz her insanı yüce Allah'ın bir yarattığı kabul ediyoruz ve herkesi kendi ölçüleri içerisinde değerlendirmeye çalışıyoruz. Diyoruz ki inansın yeter ki, neye inanırsa inansın! Bir dine inananlar arasında ortak işbirliği yapmak mümkündür. Diyalog bizim için daha önemlidir, çünkü şartlar değişmiştir. Müslümanların hâkim olduğu yerde hıristiyanlar, hıristiyanların hâkim oldukları yerlerde müslümanlar vardır, yakın işbirliği içerisinde ancak meseleler çözülür. Dünya küçülmüştür, bu küçülen dünya içerisinde herkes kendi dinî inançları çerçevesinde kalsın, teville, zorlamaya; dolaylı yollarla adam çalmaya, kandırmaya lüzum yok. Birbirimizi tanıyalım. Biz millet olarak bunun en iyi örneklerini tarihte vermişiz, hangi dinden olursa olsun, dünyanın neresinde zulme uğrayan insanlar olursa olsun kucak açmışız. Yahudi dememişiz, hıristiyan dememişiz, hepsine bağrımızı açmışız, bağrımıza basmışız. Hiç kimseden de bir beklediğimiz olmamış. Olsaydı bugün, iddia ediyorum, yeryüzünde bir "Ermeni meselesi" olmazdı. Eğer Türkler kendi kültürlerini, kendi dinlerini aşılabilir olsaydı belki bir "Yahudi meselesi" olmayacaktı; çünkü İspanya'dan gelirken, Türkler İspanya'nın zulmü karşısında, onlara 500 yıl dostluk ve hoşgörü göstermiştir. Gerçi onlar da bunun şuurunda, bunu dile getiriyorlar... Bu hoşgörüyü biz tarihte yaptık, yine yapıyoruz. Bugün Türkiye'nin her yerinde, Türk dünyasında, bütün azınlık okulları, kiliseleriyle, ibadethanelerine açıktır. Onun için açık olalım, samimî olalım. Bu ölçüler içerisinde ancak bir

diyalog sözkonusu olur. Ve bunun için de, bir diyalog çalışması yapılacaksa, yetişmiş elemanlara ihtiyacımız var. Bu hem İslâm dünyası için hem de Türkiye için çok önemli. Benim katıldığım toplantıda gördüğüm şu; hıristiyan dünyası organize hareket ediyor, yetişmiş, en az üç dilde, beş dilde, on dilde yetişmiş elemanları var. İslâm'ı bilen, hıristiyanlığı bilen elemanlarla katılıyorlar. Biz bir dili bile zor konuşan veya hiç konuşamayan insanlarla, İslâm'ı biliyorsa hıristiyanlığı bilmeyen; hıristiyanlığı biliyorsa İslâm'ı bilmeyen, hepsini biliyorsa dili yetmeyen insanlarla katıldığımız için başarılı olamayacağımız kanaatindeyim. Onun için bir Enstitü, resmî bir Enstitü kurulabilirse burada da faydalı olur.